

A történeti Sopron vármegye középkor végi jelentősebb mezővárosai közül Csepreg mellett csupán Kismartonnak (ma: Eisenstadt, Ausztria) ismerjük nagyobb számban 1526 előtti kiadványait.¹ Ezek a városi tanács (magisztrátus) által kibocsátott oklevelek és levelek — korabeli helyi városkönyvek és városi szabályrendeletek azaz statútumok hiányában — a legfontosabb forrásaink a helyi önkormányzat szervezetének és működési gyakorlatának megismeréséhez. Mivel a középkori anyag köztudomásúan nagy mértékű pusztulása miatt minden egyes fennmaradt dokumentum számít, egy-egy újonnan előkerülő példány új és néha lényeges elemekkel bővítheti ismereteinket. Ez indokolja az alábbi két, mindezidáig ismeretlen, német nyelvű kismartoni oklevél bemutatását és közlését is. Bár két különböző tárgyú, típusú és eltérő sorsú dokumentum, mindkettő beilleszthető Kismarton eddig ismert kiadványai közé, egyúttal jellemző adatokat szolgáltatva a város és tágabb értelemben a történeti Sopron megye történetéhez és kapcsolatszeréhez.

Az 1461. évi oklevél

Az előbbi oklevél 1461. szeptember 23-án kelt és első ránézésre nem is városi kiadvány, hanem polgári magánoklevél: a kismartoni Christoph Stockhaimer és felesége, Barbara német nyelvű és privilegiális formában kiadott, tehát pergamenre írott és függőpecsét alatt kiállított adóslevele arról a 28 forintról, amellyel Kaspar Häckel (Hëckhl) bécsújhelyi polgárnak tartoznak, és amelyet két éven belül két részletben kötelesek megadni (1461. november 11-én tizennégy, majd egy évvel később a másik tizennégy forintot); egyúttal felhatalmazzák, hogy késedelmük esetén terhükre kereszténynél vagy zsidónál kölcsönt vehessen fel, és a tőkéért és a kamatokért minden ingó és ingatlan vagyonukkal jótállnak. Az oklevél a bécsújhelyi városi levéltárban maradt fenn, ahová valószínűleg Häckeltől mint hitelezőtől került. Talán az adósság törlesztése nem teljesült maradéktalanul. Oklevelünk, bár az osztrák kutatás előtt nem volt teljesen ismeretlen — erről alább még szólok — a magyar történettudomány előtt eddig rejtve maradt. Magam egy szakirodalmi utalás alapján bukkantam rá.²

¹ A szerző az MTA–HIM–SZTE–MNL OL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport tudományos munkatársa. A közlemény a „Hivatali írásbeliség és ügyintézés a késő középkori magyarországi mezővárosokban, oklevelek tükrében” című, 2013-ban megvédett PhD-disszertációból (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/lakatosbalintpeter/diss.pdf>); a továbbiakban: *Lakatos: Hivatali írásbeliség* készülő monográfia — *Lakatos Bálint: Mezővárosi oklevelek. Települési önkormányzat és írásbeliség a késő középkori Magyarországon, 1301–1526* — kiegészítő kutatásaihoz kapcsolódik. Csepregnek az 1360 és 1528 közötti évekből összesen 20 (1526 előttről 19) kiadványát, Kismartonnak 1415 és 1519 között az itt közölt darabokkal együtt 22 oklevelét és levelét ismerjük; utóbbiak tételes felsorolását lásd alább, az 1. táblázatban.

² Stadtarchiv Wiener Neustadt, Urkunden, Scrin. N. nr. 247. Az oklevelet digitális fényképen

Az dokumentum külalakja és megszövegezése teljesen a német-római birodalmi német oklevéladást követi. A Magyar Királyság nyugati határszélének településeiről, így például Sopronból, Pozsonyból, Dévényből, továbbá a Varasd megyei Krapináról ismerünk ehhez hasonló, ugyancsak német nyelvű magánokleveleket. A magyarországi gyakorlat-tól idegen minta követésének az esetek egy részében — ennél az oklevélnél is — éppen az lehetett az oka, hogy az egyik fél birodalmi (osztrák, stájer, morva) területre valósi volt.³

Hogy oklevelünk mégis a városi oklevéladás körébe sorolható, annak a hitelesítés módja az oka. A szöveg záradékából ugyanis világosan kiderül, hogy mivel Stockhaimernek és feleségének nem volt saját pecsétje, ezért a hivatalban lévő kismartoni polgármestert és városbíró-t kérték meg, hogy az oklevelet a város pecsétjével erősítsék meg, elismerve annak hitelességét. Az utókor szerencséjére Kismarton város pergamencsíkra erősített ép pecsétje mindmáig az oklevélén függ. Ezért került a burgenlandi osztrák kutatás látókörébe, hiszen a város ma ismert egyetlen, középkorból fennmaradt függőpecsétjéről van szó. A pecsét képét több helyütt, az osztrák várostörténeti atlaszban, illetve utóbb egy várostörténeti tanulmánykötetben is közzétették, az oklevelet azonban ismereteim szerint nem közölték.⁴ Tárgya szerint ugyanis semmi különleges nincs benne, ráadásul az iratot a maga nevében kiadó kismartoni polgárról és feleségéről semmit sem tudunk. Christoph Stockhaimer nem szerepel sem a kiadott soproni, sem a pozsonyi forrásokban.⁵ Bár utóbbi városhoz való kötődését sejtetné, hogy neve alapján esetleg rokona lehetett annak a Hanns Stockhaimernek, aki Peter Reyssenzaunnaal együtt írt 1442-ben Pozsony városának levelet utóbbi lefogott szolgája érdekében, de e folyamodványból egyáltalán nem következik a levélírók helyi illetősége.⁶ Nem meglepő módon sokkal inkább Bécsújhely irányába vezetnek a szálak: itt két évtizeddel későbből, 1483-ból ismerünk egy bizonyos Jörg Stockheimer polgárt, akiről a város monográfusa, Josef Mayer azt is megjegyzi, hogy

tanulmányozhattam, amelyt levélbeni megkeresésemre Dr. Gerhard Geissl levéltárigazgató bocsátott a rendelkezésemre 2017. júl. 14-i válaszában. Önzetlen segítségét ezúton is köszönöm!

³ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltárának (a továbbiakban: DL) és Diplomatikai Fényképgyűjteményének (a továbbiakban: DF) a Rácz György és munkatársai által szerkesztett és gondozott közös adatbázisában a „polgár” keresőszóra több száz találatot kaphatunk. Az adatbázisban szereplő fényképek online hozzáférhetők: <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/a-kozepekori-magyarorszag-leveltari-forrasai/> (a látogatás ideje: 2017. aug. 20.). Hely hiányában itt csak az egyetlen krapinai, 1504-ben kelt magánoklevél jelzetét adom meg: DL 34414. Az alábbiakban a DF állományában fényképen megtalálható dokumentumoknak csak a DF-számára hivatkozom, mivel az eredeti őrzőhely és jelzet az adatbázisból visszakéreshető.

⁴ Österreichischer Städteatlas. Wissenschaftliche Gesamtleitung: Felix Czeike, Renate Banik-Schweitzer, redaktionelle Leitung: Ferdinand Oppl. 3. Lieferung, Eisenstadt. Kommentar zur Siedlungsgeschichte: Harald Prickler. Wien, 1988, bevezető füzet, címlap. (Online elérhető: http://mapire.eu/oesterreichischer-staedteatlas/eisenstadt/#OV_11_1 – a látogatás ideje: 2017. aug. 20.) – Johann Seedorf: Vom Bezirkshauptort zur Landeshauptstadt. In: Eisenstadt. Bausteine zur Geschichte. Anlässlich der 350-Jahrfeier der Freistadterhebung. Hrsg. von Harald Prickler, Johann Seedorf. Eisenstadt, 1998, 449., itt a függőpecsét pecsétfészke is látszik.

⁵ Utóbbiakról való felvilágosítását Majorossy Juditnak köszönöm!

⁶ DF 242868. 1442. jan. 3.

neve alapján származási helye nem határozható meg közelebbről.⁷ Magának az 1461. évi oklevélnek a hátán korabeli írással németül az „adóslevél a Stokhamertől Gaspar Häklnek” rájegyzés olvasható, ami alapján az a benyomásunk támadhat, hogy adósunkat helyben, Bécsújhelyen jól ismerhették. Christoph Stockhaimer személyéről tehát egyelőre (csak az oklevél alapján) mindössze azt gyaníthatjuk, hogy kereskedéssel foglalkozott, és hogy adóslevele egy kölcsönügyletbe kapcsolódott.

A hitelező bécsújhelyi polgárról sem tudok számottevően többet. Kaspar Häckelt az 1461. évi oklevél városi esküdtnek, tanácsstagnak mondja. További bécsújhelyi források és családfája ismerete nélkül egyelőre csak annyit állíthatunk, hogy a helybéli tekintélyes Häckel család tagja, és valószínűleg annak a Rudolf Häckelnek a rokona, aki 1432 és 1435 között Bécsújhely városbírója, majd 1436-ban és 1437-ben a város polgármestere volt.⁸

Oklevelünk tehát tanúskodik a bécsújhelyi–kismartoni kereskedelmi kapcsolatokról; léte arra is felhívja a figyelmet, hogy a magyar kutatás számára még szinte teljesen feltáratlan bécsújhelyi városi levéltárban valószínűleg számos más magyarországi vonatkozású, a bécsújhelyi polgárok kereskedelmi kapcsolataiból és borkereskedési kiváltságaiból következően zömmel gazdasági jellegű irat található, közöttük talán további Kismartonnal kapcsolatos tételek is.⁹

Az 1502. évi oklevél

A második ehelyütt közölt oklevelet négy évtizeddel később, 1502 márciusában állította ki a kismartoni magisztrátus. A dokumentum teljesen váratlan őrzőhelyről: Temesvárról

⁷ *Josef Mayer: Geschichte von Wiener Neustadt. Bd. I. Wiener Neustadt im Mittelalter. 2. Teil. Eine Glanzperiode der Stadt (1440–1500). Wiener Neustadt, 1926* (a továbbiakban: *Mayer: Wiener Neustadt I/2.*), 144.

⁸ *Josef Mayer: Geschichte von Wiener Neustadt. Bd. I. Wiener Neustadt im Mittelalter. 1. Teil. Werden und Wachsen der Stadt (bis 1440). Wiener Neustadt, 1924* (a továbbiakban: *Mayer: Wiener Neustadt I/1.*), 475–476. További családtagok, rokonok: Christian Häckel polgár végrendelete 1472 novemberéből, egyebek mellett egy okai (Sopron m., ma Oggau, Ausztria) szövevé, uo. I/2. 137.; Michel Häckel polgár magánpecsétje a családi címerrel uo. I/2., kötetvégi képmelléklet, Tafel 4., 7. sz.

⁹ A bécsújhelyi levéltár középkori okleveleket is tartalmazó, 1230-tól folyamatos anyagrésze az újkori, szekrények (scriniumok) szerinti rendben található, amelyek több, római, ábécés egybetűs és kétbetűs jelzetrendszerrel alkotnak (I–CXXIII., A–Z, Aa–Zz, A1–K10, 1A–XIIM, Lit. B1.), és tematikus, ill. ügýtípus szerinti csoportosításban tartalmazzák a szálas iratanyagot. Igen lényegesek a kötetes kéziratok szinte hiánytalan sorozatai is: tanácsi könyvek (Ratsbücher) 1430–1520, tanácsülési jegyzőkönyvek (Ratsprotokolle) 1542-től, bírósági jegyzőkönyvek (Gerichtsprotokolle) 1566-tól, Gewährbücher (vegyes végrendeleti, kereskedelmi, városkormányzati ügyeket tartalmazó városkönyvek) 1430-tól, céhkönyvek. A levéltár állományára lásd *Mayer: Wiener Neustadt I/1.* 37. és a levéltár honlapját: <http://www.stadtarchiv.wiener-neustadt.at/bestande1.htm> (a látogatás ideje: 2017. aug. 20.). A DL–DF adatbázisban mindössze 54 dokumentum felvétele található meg a római számos scriniumok anyagából, borszállítási privilégiumok, dézsmaügyek, ill. Mátyás király Bécsújhellyel kapcsolatos néhány oklevele (DF 286411–286458.) A középkori anyag leginkább két 19. század végi, helyben fénymásolatban tanulmányozható segédletkötet, egy helynévmutató (Ortsverzeichnis) és egy tárgymutató (Sachverzeichnis) segítségével kutatható, amelyek a címszó mellé megadják a vonatkozó oklevéljelzetet és ennek pontos dátumát. Köszönöm Péterfi Bence szíves felvilágosítását és segítségét!

(ma Timișoara, Románia), a Román Nemzeti Levéltár Temes Megyei Levéltárából bukkant elő.¹⁰ Ezért eddig sem a nyugat-magyarországi, sem a burgenlandi osztrák kutatás előtt nem volt ismert.

E második kismartoni oklevél ugyancsak privilegiális formában kelt egy helyi szülésétű, de a Pozsony megyei Szentgyörgy (Sankt Georgen, ma Svätý Jur, Szlovákia) mezővárosba áttelepült polgár, bizonyos Mertt (Martin) Wölfll kérésére, igazolva törvényes származását. Erre az oklevélre a kérvényezőnek azért lehetett szüksége, hogy a befogadó település hatósága előtt bemutatthassa, így kérve az ottani polgárok közé való felvételét. Az általános európai gyakorlatnak megfelelően ugyanis ahhoz, hogy valaki egy magyarországi városban vagy mezővárosban polgár lehessen, bizonyos vagyoni és képzettségi feltételek mellett személyi feltételeknek is meg kellett felelnie. Ez utóbbiak a törvényes származás, a szabad jogállás, az erkölcsös életvitel, illetve a nagykorúságot és teljes cselekvőképességet jelző házassági állapot voltak.¹¹ Törvényes származását és tisztességes magaviseletét a kérelmezőnek vagy kezesek révén szóban, vagy korábbi lakhelyéről való tanúsítvánnyal írásban kellett igazolnia.¹²

A korábbi polgári állapotot bizonyító származási tanúsítványt polgárlevélnek nevezzük.¹³ Az irattípus a 15–16. század fordulója körül bukkan fel, de a kora újkorban sem volt túlzottan gyakori. A ránk maradt példányok is kisszámúak, mivel személyhez kötődtek, és az esetek többségében nem volt fontos megőrizni őket a polgárlevél után. (Származási tanúsítványt cégbe való felvételhez, illetve peres ügyekben, például vitás örökség miatt is kiállíthattak.) Az általam fellelt késő középkori mezővárosi és falusi származási tanúsítványok jobbára a mai Szlovákia területére eső felső-magyarországi települések kiadványai.¹⁴ Latin és kisebb számban német nyelvű darabokat egyaránt találunk közöttük.¹⁵

¹⁰ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Timiș, Nr. 117. Colecția de documente Muzeul Banatului (A Bánati Múzeum iratgyűjteménye), doc. 5. Az oklevélre néhány éve a levéltár interneten is hozzáférhető segédleteit búvárolva szintén Péterfi Bence barátom hívta fel a figyelmemet, amit ezúton ismételtelen köszönök neki. Az intézménnyel 2012-ben vettem fel a kapcsolatot, az oklevél digitális felvételét 2012 nyarán kaptam kézhez, és az 1. jegyzetben említett doktori értekezésemben használtam fel.

¹¹ *Bácskai Vera*: Városok Magyarországon az iparosodás előtt. Budapest, 2002 (Osiris könyvtár. Történelem), 42–44., *Szende Katalin*: Polgárnak lenni. A polgárjog megszerzésének elvei és gyakorlata a késő-középkori Sopronban. Urbis. Magyar Várostörténeti Évkönyv 1. (2006), 87–88. (a továbbiakban: *Szende*: Polgárnak lenni), *Tárkány Szűcs Ernő*: Magyar jogi népszokások. 2., bőv. kiad. Budapest, 2003, 60.

¹² *Szende*: Polgárnak lenni 88–89.

¹³ *Szende*: Polgárnak lenni 89.

¹⁴ A legjelentősebb települések, a tárnoki városok írásbeliségét nem vizsgáltam, mutatóba egy példa: Pozsony 1451. okt. 6-i magaviseleti tanúsítványa korábbi ottani polgárunk, Hans Reuss számára, lásd Sopron szabad királyi város története. Közli *Házi Jenő*. I/1–7. köt., II/1–6. köt. Sopron, 1921–1943. (a továbbiakban: *Házi és kötetszám*), I/3. 335–336.

¹⁵ Időrendben: Héthárs (Sáros m., ma: Lipany, Szlovákia) 1421, latin: Zsigmondkori oklevéltár VII. köt. 1421. Szerk. *Borsa Iván* – *C. Tóth Norbert*. Budapest, 2003 (A MOL kiadványai II-39.), 1001. sz., Kismarton (Sopron m., ma: Eisenstadt, Ausztria) 1457, német: *Házi I/4*. 231–232., Vác (Nógrád m., ma Pest m.) 1468, latin: DL 45284., magyar ford. „Késő maradékainknak tételesen jegyzésben.” Írásos emlékek Vác város múltjából 1074–1990. Összeáll. *Horváth M. Ferenc, Pintér Tamás*. Vác, 1996 (Váci Történelmi Tár I.), 36.

Egy részük levélformájú, másik részük pátens formában, szöveg alá nyomott pecséttel kiadott oklevél, de az esetek jó részében ezekben is megnevezték, hogy melyik fogadó város számára állították ki a tanúsítványt. Az efféle igazolások kiadása a városi testület rutin-ügyei közé tartozhatott: a Nyitra megyei Galgóc 1493. évi és a Pozsony megyei Cseklész mezőváros 1503. évi igazolását egyaránt csak két esküdt állította ki, előbbi esetben a bírót nem is említették meg.

Az 1502. évi oklevelet tehát a Pozsony megyei Szentgyörgy mezőváros magisztrátusa számára bocsátották ki. Hogy egyértelmű legyen, hogy a kiállítók nem a Kismarton melletti, mára azzal összeépült Szentgyörgy falura (újkori, törzskönyvezett hivatalos magyar nevén Lajtaszentgyörgy, németül Sankt Georgen am Leithagebirge, Ausztria) gondoltak, a szövegben a települést a „Bazin melletti Szentgyörgy” („Sannd Georgen bey Pösing”) formában nevezték meg. A dokumentum eredetének tisztázásához ez adja a kulcsot: kiállítása után az oklevél nyilván rögvest ide került, és miután ott Mertt Wölffl bemutatta, feltehetően hosszú időre a városi iratok közé sorolták. Itt őrizhették egészen a 19. századig.

Hogyan kerülhetett azután az oklevél Temesvárra? Erre valamikor 1878 előtt kerülhetett sor, és ebben Temes megye főispánjának, a műgyűjtő idősebb csicseri Ormós Zsigmondnak (1813–1894) lehetett szerepe.¹⁶ A Magyar Tudományos Akadémia tagjává is megválasztott, művészettörténeti írásokat és szépirodalmi-publicisztikai munkásságot egyaránt magáénak mondható Ormós volt egyebek mellett 1872-ben a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat (1885-től Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum Társulat) egyik alapítója.¹⁷ A múzeum számára saját magángyűjteményeit, közöttük történeti iratkollekcióját is odaajándékozta. A négy egységre (A, B, C, D osztály) tagolódó múzeumi levéltár 1893. évi ismertetése vezet nyomra bennünket: „A D osztály egészen különálló részt képez. Ez az »Ormós Gyűjtemény«. Társulatunknak érdekében megöszült elnöke, méltóságos idősb Ormós Zsigmond úr ugyanis méltán kívánhatta azt, hogy az általa levéltárunknak adományozott kéziratok a társulat tulajdonában lévő

(Tringli István ford.), Németlipcse (Liptó m., ma: Partizánska Ľupča, Szlovákia) 1474, latin: DF 281552., Galgóc (Nyitra m., ma: Hlohovec, Szlovákia) 1493, latin: DL 39413., Grenic (Szepesvéghely, Szepes m., ma: Hranovnica, Szlovákia) 1502, német: DF 281669., Cseklész (Pozsony m., ma: Bernolákovo, Szlovákia) 1503, német: DF 243232.; Margonya (Sáros m., ma: Marhaň, SK) 1526, latin: DF 229821. – Kivételes a szláv (a magyar kutatásban cseh, a szlovák kutatók által inkább szlovakizált cseh, ó-cseh nyelvűnek nevezett) nyelvű, Korpona (Hont m., ma: Krupina, Szlovákia) által 1457-ben kiállított tanúsítvány, amely a zsolnai városkönyvben maradt fenn: Kniha žilinská. Vydal Václav Chaloupecký. O právu Magdeburském německým jazykem v knize Žilinské z roku 1378 pojednává Rudolf Rauscher. Bratislava, 1934 (Prameny Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě 5.), 111., nr. 52. (fényképe DF 266966., fol. 4v). Chaloupecký szerint (uo. 56. jegyz.) a szöveg eredetileg is cseh nyelvű volt, és nem latinról fordították, mivel több, a zsolnai nyelvhasználattól idegen elemet tartalmaz.

¹⁶ Új Magyar Életrajzi Lexikon (a továbbiakban: ÚMÉL) IV. köt. L–Ö. Főszerk. Markó László. Budapest, 2002, 1172–1173.

¹⁷ Lajos Kakucs: Sigismund Ormos, der Südungarische Historische Verein in Temeswar und das Museumswesen im Banat (1872–1919). A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. Történeti tanulmányok. Studia historica 2. (1999), 619–620.

egyéb kéziratoktól elkülönítve, mint külön osztály kezeltessék. (...) A D. oszt. vagyis »Ormós Gyűjtemény« kiválóbb részei a következők: Szent-György város két számadási könyve a XVII. századból, s egyéb e városra vonatkozó hivatalos levelezés az 1502–1751. évekből, összesen 32 darab, többnyire kamarai iratok.”¹⁸

Ezen általános utalás alapján egyértelmű, hogy oklevelünk az úgynevezett Ormós-gyűjtemény részeként, mégpedig a hátlapján található ceruzás rájegyzés szerint 1878-ban került a mai Bánáti Múzeum jogelődjébe (bár nem zárhatjuk ki azt sem, hogy ez az évszám az Ormós birtokába való kerülést jelzi), és mivel éppen 1502-ből való, az irategyüttesben a legkorábbi, kezdő irat lett. A levéltár osztályainak darabjait Berkeszi István társulati titkár ugyanis szigorú időrendbe sorolta, és mivel a másik rendezőelv értelmében az egyazon tárgyra vonatkozó, összetartozó iratok együvé, „egy csomagba, s így egy szám alá” kerültek, tehát egy szám alatt időnként több, akár 30–40 darab is volt,¹⁹ a jelentés szerint 130 tételből álló Ormós-gyűjteménynek a fent idézett szentgyörgyi anyaga eredetileg a D. 1. szám alá volt sorolva.²⁰ Az impériumváltás után a múzeumot teljes anyagával együtt a román kormányzat államosította, 1922-ben létrehozva a Bánáti Múzeumot. A gyűjtemény 1960-ban került innen a megyei állami levéltár kezelésébe, ahol azután a pertinencia és proveniencia elveit figyelmen kívül hagyva az anyag legnagyobb részéből egy egységes időrendi sorozatot alakítottak ki, folyószámozással ellátva az egyes darabokat. E sorozatban oklevelünk az 5. számot kapta, jelenleg is e jelzeten található.²¹

Nem tudni, mi módon jutott Ormós Zsigmond a szentgyörgyi városi iratok birtokába. Nem zárható ki, hogy erre még fiatal éveiben került sor: 1834-ben Vukovics Sebő Temes megyei országgyűlési követ írnokaként vett részt az akkori pozsonyi diétán, ahol Lovassy László és mások mellett az országgyűlési ifjak egyik jelentős alakjának számított; politikai és kibontakozó irodalmi tevékenysége miatt azután a cenzúrával gyűlt meg a baja, és emiatt kellett hazautaznia Temesvárra 1835-ben.²² Bár élete későbbi szakaszában sokat utazott, visszaemlékezéseiben jobbra csak külföldi útjait ecsetelte.²³ Közéleti pályája csaknem kizárólag Dél-Magyarországhoz, azon belül is Temesvárhoz kötődött.²⁴

¹⁸ Berkeszi István: Jelentés a „Délmagyarországi történelmi és régészeti Múzeum-Társulat” levéltáráról. Történelmi és régészeti értesítő. A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat közlönye. ÚF. 9. (1893), II. füzet, 105–115. (a továbbiakban: Berkeszi: Jelentés), ebből 106. és 109.

¹⁹ Berkeszi: Jelentés 105., 106.

²⁰ Vö. Berkeszi: Jelentés 109.

²¹ Marlen Negrescu: Colecția de documente Muzeul Banatului (1353–1948). Nr. fond. 117. Nr. Inventar 1575. Részletes intézmény- és gyűjteménytörténeti bevezetővel ellátott darabszintű jegyzék, pdf-formátumban letölthető a Román Nemzeti Levéltár honlapjának megyei alhonlapjáról: <http://www.arhivelenationale.ro/index.php?lan=0&jud=149> (a látogatás ideje: 2017. aug. 20.)

²² ÚMÉL IV. 1172., Benkő Samu: Ormós Zsigmond ifjúsága és irodalmi munkásságának kezdetei. in: Uő: A helyzettudat változásai. Művelődéstörténeti dolgozatok. Bukarest, 1977, 198–210., Pajkossy Gábor: A kormányzati „terrorizmus” politikája Magyarországon 1835 és 1839 között. Századok 141. (2007), 692.

²³ Ormós Zsigmond: Utazási emlékek I–VI. köt. Pest, 1860, 1862–1863. (német utazások), Ormós Zsigmond: Visszaemlékezések I–III. köt. Budapest, 1885–1888.

²⁴ Vö. Patzner István: Idősb Ormós Zsigmond emlékezete. Temesvár, 1895 (részletes emlékbeszéd).

Ezért sokkal inkább azt feltételezhetjük, hogy életének későbbi szakaszában mint befutott politikushoz és ismert műgyűjtőhöz közvetítők révén, tudományos-közéleti kapcsolatrendszerén keresztül jutottak hozzá ezek a tartalmuk alapján nem jogbiztosító jellegű, tehát valószínűleg kiselejtezett városi dokumentumok.²⁵

Az 1461. évi kismartoni oklevélhez képest az 1502. éviben szereplő személyekről valamivel többet tudunk meg. A szöveg szerint Merтт Wölffl személyesen előadott kérését a városi testület jogosnak találta és kedvezően fogadta, mivel Merтт rokonsága már régóta idevalósi. Így tehát tanúsították, hogy Merтт és testvérei, Peter és Elisabeth egyaránt Stefan Wölffl és néhai felesége, Christina törvényes házasságából származnak, ezért Merтт származása is kifogástalan. A szöveg nem nevezi Merтт Wölfflt szentgyörgyi polgárnak (igaz, kismartoninak sem), csak szentgyörgyi lakosnak, tehát valószínűleg már korábban áttelepedett és az irat csak az ottani polgárfelvétel hivatalos lebonyolításához kellett. Noha erre a szöveg nem utal, német nyelvűsége arra mutat, hogy Merтт a szintén német ajkú városnak számító Szentgyörgyben kívánta felhasználni. (Kutatásai során Szende Katalin több alkalommal is rámutatott, hogy a városok külső kapcsolataiban, levelezésében fontos volt a kommunikációs partner, a címzett nyelvismeretéhez és elvárásaihoz való alkalmazkodás.²⁶ Itt ez egybeesik a belső ügyvitelben használatos nyelvvel.)

Merтт oklevélben megnevezett családtagjai közül talán Elisabeth lehetett a legidősebb, aki ekkor már Michael Pinter kismartoni polgár felesége volt. A felsorolásban a fiúgyermekek közül Peter áll előrébb. Elképzelhető ugyan, hogy ő is idősebb volt Merттnél, ráadásul atyjukkal együtt polgártársnak („*unnser mitbürger*”) titulálják, de a fordítottja is lehetséges, tehát hogy Peter volt a fiatalabb, aki otthon maradt, szemben „idegenbe szakadt” testvérével. Azonban az oklevél szerint mind a három testvér nagykorú volt, amivel összevág, hogy szüleik közül édesanyjuk 1502-ben már nem élt.

A késő középkori mezővárosi polgárcsaládok néhány szerencsés kivételtől eltekintve megismerhetetlenek. A szűkös forrásviszonyok miatt egy-egy polgár egyszer bukkan csak fel, és a legtöbbször a nevén kívül semmit sem tudunk meg róla. Éppen ezért nagy szerencse, hogy egy másik forrás segítségével valamivel jobban el tudjuk helyezni a Wölffl családot a 16. század eleji helyi társadalomban. Ez a kismartoni uradalom legrégebbi, 1500. évi urbárium, amelyet, mivel a mezőváros ekkor és még egészen 1647-ig osztrák

²⁵ Vö. Kosáry Domokos – Kulcsár Krisztina – Szakály Orsolya: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. Általános rész. 4. köt. Városi, mezővárosi és községi levéltárak és forrásközlések (a továbbiakban: Kosáry: Bevezetés I-4.) II. köt. Budapest, 2015, 1184–1187.

²⁶ Szende Katalin: A magyarországi német nyelvű források kiadásának elvei és gyakorlata. Fons 7. (2000), 1. sz. (a továbbiakban: Szende: Német forráskiadás), 52–53., Szende Katalin: Nyelvében él a polgár? Többnyelvűség a késő-középkori Magyarország városaiban. Aetas 26. (2011), 3. sz., 14–15., Katalin Szende: Integration through Language: The Multilingual Character of late Medieval Hungarian Towns. In: Segregation – Integration – Assimilation. Religious and Ethnic Groups in the Medieval Towns of Central and Eastern Europe. Ed. by Derek Keene, Balázs Nagy, Katalin Szende. Farnham, 2009 (Historical Urban Studies Series), 218–219.

zálogterület volt,²⁷ az alsó-ausztriai kamarai anyagban őriznek.²⁸ A helytörténeti szakirodalomban idézett és a címlapon található évszám félreolvasása miatt sokáig tévesen 1515-re keltezett urbárium²⁹ településenként, azon belül telkenként tagolódik. Élén Kismarton mezőváros áll, és az itteni 137 telek háztulajdonosának neve, illetve az általuk fizetett évi földesúri adó összege van feltüntetve. Kismarton mint kiváltságokkal rendelkező mezőváros³⁰ csak készpénzben fizetett: évi kétszer, Szent György és Szent Mihály napján (április 24. és szeptember 29.) adózott. A 137 telkén élő lakosa közül mindössze három egészszelkes, egy háromnegyed- és tizenhat féltelkes volt. A derékhatat a hatvan negyedtelkes alkotta, mert mindössze hét nyolcadtelkes akadt, igaz, ezeken kívül tizenhét adómentes rész- és egészszelkes is szerepelt (köztük a plébánia telke, a bécsújhelyi püspök háza, egy fürdő, hat zsidók lakta és egy papi javadalmas ház).³¹

A neveket böngészve előbb a „Steffan Wolfl”, majd néhány oldallal később a „Michel Pinter” névre akadunk, akikben nem nehéz Merth Wölfl apját, illetve sógorát azonosítani.³² Peter Wölfl nevét nem találjuk, ezek szerint 1500-ban ő (még) nem volt háztulajdonos, így valószínűleg teljes jogú polgár sem. Ez megerősíti abbéli gyanúunkat, hogy Peter két évvel később is még csak „friss” polgár lehetett, és Merth is még fiatalember volt. Az urbáriumban szereplő édesapjuk 1500-ban egy negyedtelek után adózott összesen 60-60 dénárt, tehát Kismarton polgárságának középrétegébe tartozhatott. Leányát egy hasonló vagyoni helyzetű polgárral házасította össze: Michael Pinter ugyancsak negyedtelek után adózott. Mivel az urbáriumban több ilyen nevű személy is előfordul, a helyi szőlőművelést tekintetbe véve valószínű, hogy Pinter nevének megfelelően kádár volt. Bár a Wölfl család kézműves voltáról semmit sem tudunk, a Kis-Kárpátok lankáin ugyancsak szőlőművelésből élő Szentgyörgyre költöző Merth Wölfl foglalkozása, tanult mestersége talán szintén a borászathoz kapcsolódott. Ez azonban csupán feltételezés. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a családnevek kialakulásának időszakában az eredetileg talán ra-

²⁷ Bariska István: A Szent Koronáért elzalogosított Nyugat-Magyarország 1447–1647. Szombathely, 2007 (Archivum comitatus Castriferrei 2.), (a továbbiakban: Bariska: A Szent Koronáért elzalogosított), 39–40., 47., 85–87., lásd még Joseph Karl Homma: Landeshauptstadt Eisenstadt. In: Österreichisches Städtebuch. Hrsg. von Alfred Hoffmann. 2. Bd. Die Städte des Burgenlandes. Redigiert von Herbert Knittler. Wien, 1970 (a továbbiakban: Homma: Eisenstadt), 77., 4a szakasz.

²⁸ Österreichisches Staatsarchiv (Bécs), Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Alte Hofkammer, Niederösterreichisches Vizedomamt, Urbare vol. 1202. „Urbare der herschaft Eysenstat, aufgeschribenn an freitag nach Letare in der vassstnn im XVe jare”. Fényképmásolata: DF 258610. (A fényképek sorrendjének keveredése miatt az adatbázisban az urbárium az 573. képpel kezdődik.)

²⁹ Otto Aull: Eisenstadt. Ein Führer durch seine Geschichte und Kunst. Eisenstadt, 1931, 30–31., Homma: Eisenstadt 80., 6a szakasz és 83., 8ab szakasz. A tévedést helyesbíti Harald Prickler: Eisenstadt im Überblick – ein historisches Mosaik. In: Eisenstadt. Bausteine zur Geschichte. Anlässlich der 350-Jahrfeier der Freistadterhebung. Hrsg. von Harald Prickler, Johann Seedorf. Eisenstadt, 1998 (a továbbiakban: Prickler: Eisenstadt im Überblick), 22., 10. jegyz.

³⁰ Bariska: A Szent Koronáért elzalogosított 85–87., Homma: Eisenstadt 87–88., 9ab szakasz, Prickler: Eisenstadt im Überblick 10–14.

³¹ Az urbárium Kismartonra vonatkozó részét közli és elemzi Prickler: Eisenstadt im Überblick 22–24.

³² DF 258610., fol. 26r (a böngészőben az 599. képen), 33v. (a 627. képen).

gadványnévként („Kisfarkas”) a Stefanra vagy felmenőjére adott Wölfl a Pinter névvel ellentétben ekkor már családnévként áll előttünk: mindkét fiú, Mertt és Peter is az apa vezetéknévét örökölte.

Kismarton 1526 előtti oklevelei. A város pecséthasználata

Az újonnan előkerült két oklevél a Kismarton már ismert kiadványairól való ismereteinket is bővíti. E példányokkal együtt a magyarországi középkor végét jelentő mohácsi csata évéig, 1526-ig bezárólag összesen huszonnégy kismartoni oklevelet ismerünk, mégpedig az 1415–1519 közötti évekből. Ezek a következők (1. táblázat):³³

sz.	keltezés	nap	típus	DF-jelzet	kiadás
1.	1415. február 22.	p	levél Sopronhoz	202081.	Házi I/2. 88–89. ³⁴
2.	1415. február 27.	sz	ítéletlevél	202083.	Házi I/2. 89–90.
3.	1427. május 27.	szo	levél Sopronhoz	202360.	Házi I/2. 333.
4.	1428. február 7.	szo	levél Pozsonyhoz	241509.	–
5.	1429. május 29.	v	levél Pozsonyhoz	241529.	–
6.	1430. április 22.	szo	levél Pozsonyhoz	241546.	–
7.	1434. május 10.	h	levél Sopronhoz	202528.	Házi I/3. 68–69.
8.	1435. június 26.	v	levél Sopronhoz	202541.	Házi I/3. 94–95.
9.	1435. november 24.	cs	levél Sopronhoz	202599.	Házi I/3. 111–112.
10.	1437. április 8.	h	levél Sopronhoz	202638.	Házi I/3. 144.
11.	1451. október 5.	k	levél Sopronhoz	202856.	Házi I/3. 334.
12.	1452. szeptember 21.	cs	levél Sopronhoz	202924.	Házi I/3. 385–386.
13.	1452. október 7.	szo	levél Sopronhoz	202926.	Házi I/3. 387.
14.	1454. március 20.	sz	levél Pozsonyhoz	240277.	–
15.	1457. október 11.	k	levél Sopronhoz	203218.	Házi I/4. 231–232.
16.	1458. május 30.	k	levél Sopronhoz	203284.	Házi I/4. 285.
17.	1459. november 23.	p	levél Sopronhoz	203438.	Házi I/4. 405–406.
18.	1461. szeptember 23.	p	adósságlevél	–	itt, Függelék 1. sz.

³³ A táblázat rövidítései: sz. = szám; a „nap” rovatban a kibocsátás keletnapja található: h = hétfő, k = kedd, sz = szerda, cs = csütörtök, p = péntek, szo = szombat, v = vasárnap.

³⁴ Tévesen febr. 15-i keltezéssel.

19.	1462. november 22.	h	levél Sopronhoz	203500.	Házi I/5. 49.
20.	1502. március 24.	cs	polgárlevél	–	itt, Függelék 2. sz.
21.	1504. március 7.	cs	elismervény	204103.	Házi I/6. 211–212.
22.	1519. április 29.	p	nyugta Nagymartonnak fizetésről	286381.	–

1. táblázat. Kismarton mezőváros fennmaradt középkori oklevelei és levelei

A kiadványok mind német nyelvűek, többségük a 15. század derekán keletkezett, főleg Sopronhoz és Pozsonyhoz intézett levél. Ennek megfelelően ez utóbbiak ténylegesen levélformájúak, külzetükön címmel és zárópecséttel lettek kiállítva. Mindössze két pátens formában, szöveg alá nyomott pecséttel kiállított kismartoni oklevél ismert, egy ítéletlevél 1415-ből és egy nyugta 1504-ből. Az 1461. évi adóslevél és az 1502. évi származási tanúsítvány tehát a jelenleg egyedüliekként ismert privilegiális formában kibocsátott mezővárosi kiadványaink.

Tárgy szempontjából egyébként az 1502. évi származási tanúsítványunk nem áll magában: 1457-ban a kismartoniak Sopron város számára levél formájában igazolták, hogy a tőlük távozó és Sopronba költöző Michael Wunder puskamester és felesége kifogástalan életvitelű, és költözési szándéka miatt feloldották a városuk iránti hűségeskü alól. A szövegből az is kiviláglik, hogy az asszonynak kellett Kismartonba ezért a tanúsítványért visszamennie, mivel férjét a soproniak addig kezesként fogva tartották.³⁵ Az említett hűségeskü arra is utal, hogy Kismarton egyébként a saját polgárfelveteleknél a szabad királyi városok mintájára járt el, noha magánföldesúri város volt.³⁶

Mivel az 1461. évi oklevélen teljesen ép pecsét függ, ennek segítségével a többi kiadványon szereplő pecsétlenyomatot vagy pecsétnyomot is azonosítani tudjuk, ami lehetővé teszi Kismarton mezőváros középkori pecséthasználatának megismerését. Körirata szerint az alul-felül pontsorról körbevett és viszonylag nagy méretű, 3,2 cm átmérőjű pecsét a város kispecsétje (szövege gótikus minusculával: + <sigillum> parvum · ferree · civitatis); pecsétképe négyzethálós háttérdíszítés előtt álló pártázott, csúcsos tetővel és négyosztatú ablakkal, valamint felhúzott kapuráccsal ellátott egynyílású kaputorony (1. kép). Ezek szerint a városnak kellett rendelkeznie egy nagyobb pecséttel is. Ez azonban nem maradt ránk, mert valószínűleg igen ritkán használták, hiszen nagypecsétet általában csak örökérvényű, privilegiális formában kiállított oklevelekre függesztettek.³⁷ A tele-

³⁵ Házi I/4. 231–232.; Szende: Polgárnak lenni 100–101.

³⁶ Uo. 65. j.

³⁷ Buda város példája: Kubinyi András: Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541-ig). In: Budapest története. Főszerk. Gerevich László. II. köt. Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején. Szerk. Gerevich László, Kosáry Domokos. Budapest, 1975, 83., 167–168. A

pülésnek ugyanis volt egy másik, de feleekkora, 1,5 cm átmérőjű kispecsétje is, amelynek lenyomata legelőször 1415-ből maradt ránk, és az oklevélben egyértelműen a város pecsétjének nevezik.³⁸ Körirat nélküli kerekpecsét, széle pontsoros, pecsétképe kerekaltalpú pajzs, benne pártázott kaputorony egyszerűsített, tető és ablak nélküli rajzolata látható, a háttérben nehezen értelmezhető részletekkel (2. kép).³⁹ (A következőkben a két pecsétet „nagyobb kispecsétnek” és „kisebb kispecsétnek” fogom nevezni.)

1. kép. Kismarton nagyobb kispecsétjének lenyomata 1459-ből (a 17. sz. levélen)

Az adatbázisban rendelkezésre álló színes fényképfelvételek alapján Kismarton mezőváros a vizsgált időszakban végig zöld színű viasszal pecsételt: mindkét ismert kispecsétnek ilyen színű lenyomataival szembesülünk (esetenként, így az 1461. évi oklevélen is színe barnásnak vagy feketésnek látszik). A zöld viasz használata a mezővárosi közösség tekintélyét mutatja, mert ezt külön királyi privilégiummal lehetett elnyerni. A folyamat

nagypecsét használatának korlátozottsága miatt a korábbi kispecsétből itt „titkospecsét” lett, és ezen kívül alkalmaztak még más kisebb pecséteket is.

³⁸ Lásd az 1. táblázatban szereplő 2. sz. oklevelet.

³⁹ A pajzs oldalain *Házi* I/3. 112. szerint balról jobbra a t + a + h kisbetűk láthatók. E gótikus kisbetűket véleményem szerint nem lehet belelátni a lenyomatba, inkább mintha a pajzs mögött átlósan keresztbe tett hosszúkás bot vagy lándzsa végei lennének, meglehetősen elnagyolva.

a éppen a Zsigmond-korban, a 15. század elején kezdődött Magyarországon, és a vörös viaszpecséttel való pecsételés rangjelölő voltának megszilárdulásával párhuzamosan alakult ki — annál kevésbé előkelő, de a természetes színű pecsét használatánál rangosabb fokozatot jelentett.⁴⁰

Kismarton más jelentősebb magyarországi mezővárosokhoz, például a délvidéki Újlakhoz hasonlóan tehát már viszonylag korán, a 15. század elején zöld színű pecsétet használt,⁴¹ míg más települések sokkal később nyerik el ezt a jogot, például Miskolc csak 1512-ben.⁴² A királyi privilégiumot Kismarton esetében nem ismerjük. (A város legelső, 1415. évi kiadványán még nyolcszögletű, természetes színű gyűrűspecst találhatók, amely a kibocsátó előljáró magánpecsétje lehet.)

A két pecsétet az ismert kiadványok alapján látszólag nem párhuzamosan, hanem időben felváltva használták. Az 1. táblázat tételszámaival jelölve az egyes oklevélpéldányokat az időszakok a következők (2. táblázat):

Év, időkör	pecsét fajtája	oklevél
1415, 1427	kisebb kispecsét	2–3. sz.
1428–1435. június	nagyobb kispecsét	4–8. sz. ⁴³
1435. november–1454	kisebb kispecsét	9–14. sz.
1457–1519	nagyobb kispecsét	15–22. sz. ⁴⁴

2. táblázat. Kismarton mezőváros pecséthasználatának időszakai

Valóban elkülönülő pecséthasználatról, pecsétváltogatásról van szó? Ez nem igazán életszerű: az általános városi gyakorlat szerint több pecsétet az ügyforgalom egy bizonyos nagysága felett mindig párhuzamosan használtak, még akkor is, ha egyes különböző pecsétekkel részben vagy egészben ugyanolyan típusú, tárgyú kiadványokat hitelesítettek.

⁴⁰ Köszönöm Neumann Tibor segítségét és felvilágosítását, illetve hogy vörös és zöld pecsétekre vonatkozó gyűjtésének adatait megosztotta velem.

⁴¹ Újlak (ma: Ilok, Horvátország): DL 5124. (1362, természetes színű), DL 10789. (1419, zöld színű). Közben kaphatták a zöld viaszú pecsételés jogát, de a pecsétjük ugyanaz maradt.

⁴² Szendrei János: Miskolcz város története és egyetemes helyirata. 3. kötet. Oklevéltár Miskolcz város történetéhez. 1225–1843. Miskolcz, 1890, 155–156. (Kora újkori egyszerű másolata: DL 22352.)

⁴³ A 4–7. számú kiadványokat csak fekete-fehér, mérőéc nélküli felvételen tanulmányozhattam, azonosításukhoz a 7. sz. oklevél viszonylag ép és lemérhető lenyomata segített hozzá, míg a 8. számú, 1435. júniusi példányon található lenyomat papírfelzetes. A 6. sz. oklevelet Pozsonyban Neumann Tibor eredetiben tanulmányozta, a pecsét zöld színét a helyszínen állapította meg. Felvilágosítását köszönöm!

⁴⁴ A 21. számú oklevélén csak egy lyuk maradt, de a lenyomatrajzolat mérete alapján a pecsét azonosítható. Az ehelyütt közölt 1502. évi oklevélben a pecsétet „statt sigill” néven nevezik meg. Az 1461. évi ép függőpecsét mellett a 17. számú, 1459-ben kelt oklevélén fennmaradt rányomott pecsétlenyomat is viszonylag ép és szép rajzolatú.

2. kép. Kismarton kisebb kisécsétjének lenyomata 1435-ből (a 9. sz. levélen)

Joggal gyanakodhatunk tehát a forrásfennmaradás csalóka véletlenjére. De lehetséges egy másik, jóllehet ingatag magyarázat is: ha a két pecsétet a 15. század eleji városvezető elit feltehetően létező különböző csoportjaival próbáljuk meg összekötni, azok hatalomban való tartózkodásával megfeleltetni. Akkor elképzelhető lenne a pecsétek váltogatása. Csakhogy Kismarton 15. század eleji városvezető elitjéről az égvilágon semmit sem tudunk. Így mindez nem több légből kapott feltételezésnél, ráadásul a jelenséget az 1420–1430-as évekre szoríthatnánk össze. A korszak vége ugyanis egyértelmű: 1454 után a kisebb kisécsét véglegesen eltűnik. Ezután kizárólag a köriratos és a települést is bizonyára jobban reprezentáló nagyobb kisécsétet használja a város, ráadásul — mint azt a két újonnan előkerült oklevél is mutatja — privilegiális oklevelek megerősítésére is alkalmazza. Összességében tehát Kismarton fejlett pecséthasználattal rendelkező kiadványai megerősítésére: több pecsétet használtak (ebben nyilván a jelentősebb városok, leginkább a közeli Sopron gyakorlatát követhették)⁴⁵ és a település már a 15. század elejétől rendelkezett a zöld viasszal való pecsételés jogával is.

⁴⁵ Sopron városa is egy nagypecsétet és egy kisécsétet használt a 15. század elejétől. *Házi Jenő*: A városi kancellária kialakulása Sopronban. *Soproni Szemle* 10. (1956), 3. sz., 214–215.

Intitulációk és városvezetők

Mit lehet még vizsgálni a két, újonnan előkerült dokumentum és az eddig ismert kismartoni kiadványok összehasonlításával? Három dolgot: az oklevéladó testület önmegnevezését (pontosabban a szövegben említett városvezetőket), a keltezést és az írásképet. Mindhárom információt hordoz a városi szervezetről, a városi önkormányzat működéséről. Egy mezővárosi testület saját kiadványaiban ugyanis mindig megnevezi magát: vagy az oklevél élén (*intitulatio*) vagy a levélformájú szöveg végén, aláírásként (*subscriptio*). A fennmaradt oklevelek keltezéseinek mintázata, hogy tudniillik jellemzően a hét mely napjaira esnek, kellő óvatossággal többé-kevésbé felhasználható annak megállapítására, hogy a testület a hét mely napjain ülésezett, intézkedett. A fennmaradt kiadványok írásképek összehasonlításával pedig azt figyelhetjük meg, hogy hány azonos, illetve különböző kéz írta az adott település okleveleit és leveleit, és mindebből szerencsés esetben városi jegyző(k) meglétére is következtethetünk.

1502. évi oklevelünk sajnos abban a tekintetben is jól illeszkedik a többi kismartoni kiadvány sorába, hogy a szöveg intitulációjában a polgármesterből, városbíróból és az egyébként tizenkét esküdttől álló⁴⁶ mezővárosi tanács tagjait nem sorolják fel név szerint, csak általánosságban („*bürgermajster, richter unnd ratt*”). A bíró mellett osztrák hatásra a nyugat-magyarországi, Sopron és Pozsony vonzáskörzetébe tartozó mezővárosokban máshol is megfigyelhető módon polgármester is áll.⁴⁷ E tisztséget Kismartonban az 1373. évi kiváltságlevélről kezdődően 1528-ig töltötték be. Utána a földesúr, Moritz von Fürst zalogbirtokos követelésére egy jogvitában való kiegyezés során a városháza későbbi épületének megszerzése fejében szüntették meg; a kora újkor évszázadaiban csak az eredetileg rangban második helyen lévő városbíró áll egyszemélyi vezetőként Kismarton élén.⁴⁸

Mivel a kismartoni levéltár régi anyaga egy 1768-ban bekövetkezett tűzvészben elveszett, a késő középkori városvezetők közül eddig csak Ulrich Wildumb, illetve Augustin Schwab polgármesterek nevét ismertük 1474-ből és 1478-ból.⁴⁹ Az 1461. évi oklevelet megerősítő ifjabb György mészáros polgármester („*jungen Jörgen fleischhakcher, dieczeit burgermaister*”), illetve Tännkchel városbíró említése ezért igen becses adat számunkra.

⁴⁶ 1373-ban 12 tanácstagot (zwölffler) említ a (kora újkori másolatban, német fordításban fennmaradt) földesúri kiváltságlevél (DF 258587., 1388. évi megerősítése DF 258589.; Bariska: A Szent Koronáért elzálogosított 86.), a kora újkorban is ennyi a számuk (Prickler: Eisenstadt im Überblick 39.).

⁴⁷ Soprontól vette át Csepreg, Kismarton, Sárvár-Sársziget, Pozsonyól Holics és Szakolca, továbbá a kora újkorban Modor, Szentgyörgy, Bazin, és valószínűleg innen került át Nagyszombatba is. Lásd Lakatos: Hivatali írásbeliség 58–59., ill. Karl Gutkas: Das Bürgermeisteramt in den niederösterreichischen Städten während des Mittelalters. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 14. (1961), 112–113., Goda Károly: A soproni városvezető réteg a 15–16. században. A polgármesteri és városbírói tisztség összehasonlító igazgatás- és társadalomtörténete. PhD-értekezés. Budapest, ELTE BTK, 2011, 61.

⁴⁸ Bariska: A Szent Koronáért elzálogosított 114., Prickler: Eisenstadt im Überblick 35., 39.

⁴⁹ A tűzkárra lásd Kosáry: Bevezetés I-4. 585., a polgármestereket említi Prickler: Eisenstadt im Überblick 39.

Keltezés és tanácsi ülésnapok

Ami a keltezéseket illeti, egy megjegyzéssel kell kezdenem. Az 1502. évi oklevél Gyümölcstó Boldogasszony napja vigíliájára van keltezve. Abban az évben ez az ünnep (március 25.) nagypéntekre esett, és a liturgikus gyakorlat szerint ilyenkor egy korábbra, a virágvasárnap előtti szombatra (jelen esetben március 19-re) helyezték át. Hogy a dátum minden valószínűség szerint mégsem március 18., péntek, hanem március 24., azaz nagycsütörtök, azt az indokolja, hogy az okleveles keltezésekben az ünnep áthelyezését szinte sohasem vették figyelembe.⁵⁰

Az eddig ismert kismartoni kiadványok, főként Sopronhoz és Pozsonyhoz intézett levelek lévén, a legváltozatosabb napi dátumokat mutatják; a hét minden napjára esik keltezés. A két újonnan előkerült oklevél keletnapja péntek és — a fentiek alapján — csütörtök. Az 1. táblázat tételszámaival jelölve az egyes oklevélpéldányokat (ez után zárójelben feltüntetve a kiadás évét és megjelölve a tárgyat) a keltezések megoszlása a következő (3. táblázat):

hétfő	(3 alkalommal): 7. (1434, felvilágosítás kérése), 10. (1437, jogi kérdés), 19. (1462, felvilágosítás kérése)
kedd	(3 alkalommal): 11. (1451, tiltakozás), 15. (1457, származási tanúsítvány), 16. (1458, kérés örökség ügyében)
szerda	(2 alkalommal): 2. (1415, ítéletlevél), 14. (1454, eseményközlő válasz)
csütörtök	(4 alkalommal): 9. (1435, jogi vélemény), 12. (1452, tiltakozás), 20. (1502, származási tanúsítvány), 21. (1504, nyugta)
péntek	(4 alkalommal): 1. (1415, vallomás), 17. (1459, jogi kérdés), 18. (1461, adósságügy), 22. (1519, nyugta)
szombat	(4 alkalommal): 3. (1427, kérés), 4. (1428, misszilis), 6. (1430, hírközlő), 13. (1452, tiltakozás)
vasárnap	(2 alkalommal): 5. (1429, adósság), 8. (1435, tiltakozás lefogás miatt)

3. táblázat. A keltezési napok megoszlása napok és tárgy szerint

Ha tehát azt akarjuk megállapítani, hogy Kismarton város tanácsa a hét mely napja-in ülésezett, ítélkezett, a fenti adatsor nem segít egyértelmű válaszhoz. Mennyiségileg a csütörtök, a péntek és a szombat tűnik az ügyintézés kiemelt napjainak. Míg a csütörtöki keltezések inkább a vizsgált időszak végére esnek, a pénteki nap az egész korszakban

⁵⁰ Szentpétery Imre: Oklevéltani naptár. Budapest, 1912 (reprint Budapest, 1974), 15., Uő: Chronologia. Budapest 1923 (A magyar történettudomány kézikönyve II-5.), 24.

előfordul. A szombati keltezesek magas száma megtévesztő: ez volt Kismartonban a hevitivásár napja, tehát minden bizonnyal kizárható, hogy ülésnap lett volna.⁵¹ Erre az is utal, hogy a jogi vonatkozással nem rendelkező, inkább hírközlő és kérő levelek jellemzőek e napi dátumozással. Az ügytípusokat és a kiadványok jogi tartalmát figyelembe véve (az 1., 2., 9., 10., 17. számú kiadványok tekinthetők jogi szempontból fajsúlyosabb ügyeknek) a péntek mellett a hétfő és a csütörtök emelhető ki.

Segítségül hívhatjuk viszont az 1601. évi „Ordnung und Polizei zu der Eisenstadt” című városi szabályrendeletet.⁵² E szerint ez idő tájt a rendes tanácsülési nap a csütörtök, az ítélkezési napok ezen kívül még a hétfő és a szerda voltak.⁵³ Egy évszázad távlatából visszatekintve a szerda tűnik a leginkább előzmény nélkülinek: bár az 1415. évi ítéletlevél (2. sz.) e napon kelt, mégis magában áll. A csütörtök mint ülésnap késő középkori eredetét sokkal jobban valószínűsíthetjük. A hétfő viszont egyértelműen igazolható: ítélkezési nap voltának utólagos ismeretében már helyesen tudjuk értelmezni az 1435. június 26-i (8. sz.) oklevél utalását, amely szerint a helyi alperes polgártárs csak a következő hétfőn („auf den kunftigen mantag”) jelenik meg, pedig a felperes már vasárnap várta.⁵⁴

Sajnos érdemben nem nyújt többet, ha azt vizsgáljuk meg, hogy mely kiadványokban említik szövegszerűen, hogy a kérelmező, károsult vagy vádlott személyesen járult a mezővárosi testület elé — amelynek tagjai ekkor vélhetően együtt tartózkodtak. A kilenc ilyen tétel ugyanis a hét minden napjára szóródik (hétfő: 7., 9. sz., kedd: 11. sz., szerda: 2. sz., csütörtök: 9., 20. sz., péntek: 1. sz., szombat: 13. sz., vasárnap 5. sz.). Ez ugyanakkor azt is alátámaszthatja, hogy a testület előtt való megjelenés valóban olyan bevett oklevélformulának, „kimerevített szituációnak” tekinthető, amely nem biztos, hogy fedte a korabeli valóságot: az ügyintézés nem kívánta meg a teljes tanács jelenlétét, hanem a rutinügyek viteléhez elegendő volt egy bíró és két esküdt vagy néhány „ügyeletet tartó” városatya.⁵⁵

Az 1601. évi szabályrendeletben nem szerepel, ám az adatsor alapján a 15. században mindenképpen ítélkezési napnak tekinthető a péntek. A legkorábbi fennmaradt, 1415. február 22-i levél ugyanis egy elfogott pénzhamisító vallomását rögzíti. A péntek mint keltezési nap más ügytípusoknál ugyan, de a vizsgált időszakban — mint említettem — mindvégig előfordul. Végső soron feltehetjük, hogy a 17. század elejére a csütörtöki ülésnapot követő pénteki ítélkezési napot valamikor áthelyezték a csütörtöki ülésnapot megelőző napra, azaz szerdára. Ami viszont a késő középkori és a kora újkori helyzetben közös, hogy nyilvánvalóan heti több ügyintézési (ülés- és ítélkezési) nappal számolha-

⁵¹ A vásár napja: *Weisz Boglárka*: Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban. Budapest, 2012 (Monumenta Hungariae Historica. Dissertationes. Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések), 159.; vö. *Lakatos*: Hivatali írásbeliség 76.

⁵² *Bariska*: A Szent Koronáért elzálajosított 132–135.

⁵³ *Homma*: Eisenstadt 87., 9ab szakasz, *Bariska*: A Szent Koronáért elzálajosított 134.

⁵⁴ *Házi* I/3. 95.

⁵⁵ Vö. *Lakatos*: Hivatali írásbeliség 61., 74., 104.

tunk. E tekintetben a kismartoni önkormányzat működése a 15–16. század fordulóján már teljesen szervezettnek, fejlettnak tűnik.

Az oklevelek írásképe

Végezetül röviden a fennmaradt kiadványok kézírásáról és írásképeről teszünk említést. Előbb a két újonnan előkerült darabot az időben ezeket megelőző és követő példányok írásával összevetve megállapítottam, hogy az 1461. évi oklevél írás szempontjából magában áll, míg az 1502. évi kézírása egy két évvel későbbi, 1504. március 7-i, egy soproni polgár számára kiállított fizetési nyugta (21. sz.) írásképevel teljességgel megegyezik (vö. 3. kép). E két példánynak a kiállítás szempontjából való szorosabb összetartozását talán még az is érzékelteti, hogy ez utóbbi is csütörtöki napon kelt. (Pontosabban ez utóbbi oklevél megerősíthet bennünket abban, hogy az 1502. évi oklevél napi keltének csütörtöki azonosítása helytálló.)⁵⁶

További azonos írású példányokat keresve végül csak három további eset adódik. Egyező kézírású példányoknak bizonyulnak (az 1. táblázat tételszámaival jelölve) a 8–10. számú (1435, 1437), a 11. és 14. számú (1451, 1454), valamint a 16. és 19. számú (1458, 1462) kiadványok. Ugyanakkor a közbeeső, több esetben azonos évben kelt többi kiadvány kézírása mind különböző, azaz a vizsgált évszázadnyi időszakban a huszonkét fennmaradt kiadványt összesen tizenhét különböző kéz írta. Tehát a napi keltezesek változatosságához hasonló széttartást, szóródást láthatunk. A kézírás nem függ össze a pecsét-használattal, tehát a pecsét és az írnok személye valószínűleg nem kapcsolódott össze: az azonos írású és egyaránt 1435-ből való 8. és 9. számú, Sopronhoz intézett leveleken a pecsétek különbözőek (előbbin a nagyobb, utóbbin a kisebb kispecsétet használták zárópecsétként).

Az írásképek ilyen mértékű különbözősége nemcsak a levélformával függ össze, hanem azzal is, hogy a késő középkori magyarországi mezővárosok túlnyomó többségében — a megyei szervezethez hasonlóan — nem voltak állandó jegyzők, csak alkalmi írnokok.⁵⁷ Az 1502. évi oklevélnek a két évvel későbbi példánnyal való egyezése tehát azért is lehet jelzésértékű, mert ebből ekkor, a 16. század elején már városi jegyző alkalmazására gyanakodhatunk,⁵⁸ noha az első kismartoni jegyzőket csak a század végéről ismerjük.⁵⁹

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a két újonnan előkerülő kismartoni oklevél a város eddig ismert kiadványaival együtt alkalmas bizonyos jelenségek megfigyelésére. Az ügytípusok sokfélesége, a keletnapok teljes szóródása és az írásképek változatossága egy bejáratott, folyamatos városigazgatási, ügyintézési gyakorlatra mutat, a több különböző és zöld színű pecsét használata pedig tekintélyes ügyforgalmat és presztízsbeli elismertséget

⁵⁶ Házi I/6. 211–212. = DF 204103.

⁵⁷ Lakatos: Hivatali írásbeliség 86.

⁵⁸ Vö. Lakatos: Hivatali írásbeliség 90. A középkor végi, azonos kézírású mezővárosi kiadványok időköre átlagosan 3–5 év.

⁵⁹ Bariska: A Szent Koronáért elzalogosított 132–133., Prickler: Eisenstadt im Überblick 53–54.

sugall. Mindebből nemcsak azt sejtethjük, hogy a kismartoni mezővárosi önkormányzat működése a késő középkorban szerves előzménye volt a sokkalta plasztikusabban ismert 16–17. századi állapotnak, tehát hogy helyzete a kora újkori fejlődést előlegezte meg, hanem azt is, hogy Kismarton már a 15. század második felében Sopron megye egy valóban jelentős településének mondható.

*

Az oklevelek szövegének közlésénél a magyarországi német források kiadási elveiről szóló legújabb ajánlás és szabályzat szerint jártam el.⁶⁰ A szavakat a mondatkezdő elemeken és tulajdonneveken kívül mindenütt kis kezdőbetűvel írtam. Mindkét szöveg egyszeres átlós vonal formájában sorvégi elválasztójelet használ; a sortörésnél elváló szóelemeket jelölés nélkül egybeírtam. A központosítást egységesítettem, értelem szerint alkalmaztam. Az 1461. évi kiadványban a szöveghiányt [] között jelöltem, a hiányzó szavak számát három ponttal jelöltem. Ugyanitt a magyar aranyforint megnevezésére szolgáló „gulden ungrisch” szókapcsolatban az „ung.” mindig elhagyásos módon rövidített, ezért ezt gömbölyű zárójelben egészítettem ki. Mindkét oklevélben a többi szó végi grammatikai rövidítést értelem szerint oldottam fel. Az u és v betűt hangérték szerint írtam át, megtartottam a w és y betűket és a mássalhangzós betűkettőzéseket (ff, ll, nn, tt). Az a, o és u fölötti ferde vonalakat, illetve köröcskéket és félköröcskéket egységesen ä, ö és ü formában írtam át, noha az u esetében az esetek többségében inkább az n-től való megkülönböztetésre gyanakodhatunk. Megtartottam továbbá az y fölötti kettőspontot (ÿ), az 1502. évi oklevélben szereplő w fölötti köröcskéket (pl. hawsfraw) viszont nyomdatechnikai okokból mellőztem. Az összeolvasásban nyújtott segítségükért Mikó Gábornak és Péterfi Bencének tartozom köszönettel.

1. Kismarton, 1461. szeptember 23.

Christoff Stockhaimer kismartoni polgár és felesége, Barbara elismerik, hogy 28 magyar forinttal tartoznak Kaspar Hekchl bécsújhelyi polgárnak és városi esküdtnak, amelynek megfizetésére két 14-14 forintos részletben a következő és a rákövetkező évi Szent Márton-napkor (november 11.) kötelezik magukat; ennek elmaradása esetén felhatalmazzák, hogy terhükre kölcsönt vegyen fel, amely tőkéjének és kamatainak biztosítékul bárhol fekvő javaikat kötik le. Saját pecsét híján oklevelüket kérésükre ifjabb György mészáros kismartoni polgármester és Tännkchel városbíró Kismarton város pecsétjével erősítik meg.

Ich Kristoff Stokchaimer, ich Barbara, sein hawsfraw, gesessen zu der Eÿsnein Stat, bekennen für uns und all unser erben offenlich mit dem brief, daz wir unverschaidenlich schuldig worden sein und gelten sullen dem ersamen weysen Kasparn Hëkchl, burger und des rats zu der Newnstat und allen seinen erben achtundzwainczig guldein ung(risch)

⁶⁰ Szende: Német forráskiadás 56–59.

und ducaten, die gut an gold und gerecht an der wag sein, der wir sew unverczogenlich ausrichten und bezallen süllen und wellen nach datum des briefs von dem nagstkünfftigen Sand Mertten tag über ain jar vierczehen guldein und aber zu Sand Mertten tag über ain jar darnach vierczehen guldein ung(risch) und ducaten, als oben begriffen ist, treulich und ungeverlich. Tetten wir aber des nicht, was sy dann der obbenannten summen guldein nach den egenanten tägen schaden nemen zu kristen oder juden, wie der schad genant ist oder wirdet, kainen ausgenommen, den sy und ir erben oder ir schlechter scheinbot, der den brief von iren wegen fürbringt und mit iren gutten willen innehat und uns damit ermönt ungeswörn an aÿde und an all ander bewörung mit schlechten wortten gesprechen mügen, denselben schaden mitsampt dem obgenanten haubtgüt geloben wir in gantz aufzurichten und abzutragen mit unseren trewn an allen iren schaden, und süllen sy das alles haben zu uns und unsern erben unverschaidenlich und auf allem unserm güt. Es sey erb oder varund güt, das wir jeczund haben oder künfftiglich gewinnen, nichts ausgenommen, noch hindan gesezt, sunder alles hierinne beslossen, das sy dann ain yeder lanndesfürst, es sey in dem künigreich Ungern oder fürstentumb Österreich, Steyr oder Kärnnden, sein lanndtmarschalich hawbtman, verweser, richter oder wer iren gewalt hat in der gepiet, da solich unser hab und gütter gelegen sein innerlanndts oder ausserlandts aller[... .. vor]ladung, klag und alles berechten, unser hab und guet inantwürte und gewaltig mach, wo sy darauf koment oder zaigent, soverr d[... ..]cz und schadens gancz davon entricht und gewert werden angeverde. Mit urkund dits briefs, den wir den obgenanten Kaspar He[kchl daru]mb geben und wann aber wir, obgenant Kristoff Stokchaimer und Barbara, sein hawsfraw aigen sygl nicht haben, so hab[en wir d]ie ersamen weÿsen jungen Jörgen Fleischhakcher, diezeit burgermaister in der Eÿsnein Stat und Tännkchel richter v[on] ir statsygl an den brief gehangen haben, doch in der Eÿsnein Stat und iren nachkommen anschaden, darunder wir uns un[d... ..] unsern trewn verpinden alles, das war und stät zuhalten und zuvolfürn, das oben an dem brieff geschriben stet. Der gebe[n ist am mitiche]n⁶¹ vor Sand Michels tag des heiligen erczengl, nach Christi gepürde vierczehenhundert und darnach [ayn und sechczigen jare].⁶²

Egy helyen lyukas, néhány helyen kissé foltos hártján, sor elé kitett, a szöveg teljes terjedelmében álló, alján elkeskenyedő I iniciáléval, hártyacsíkon függő ép fészklű, 3,2 cm átmérőjű, kerek alakú barnás színűnek látszó zöld városi kispecséttel, amelynek pecsétképe álló pártázott kaputorony, körirata gótikus minusculával: + s parvum · ferree · civitatis. – A hátlapon középen fent későbbi, de még középkori írással: *Ein schuldbrief von dem Stokhamer an Gasparr Häkl*. Alatta újkori ceruzás írással: 1461. – Stadtarchiv Wiener Neustadt, Urkunden, Scrin. N. nr. 247.

⁶¹ A napi keltezés azért egészíthető ki, mert a napnevek közül csak a szerda végződik így; a helyi 19. század végi levéltári segédlet (Ortsverzeichnis, 13. oldal) keltezése, amely valószínűleg az oklevél jobb állapota ismeretében készült, ezzel szintén összevág.

⁶² A plica hajtása miatt e szövegrész a rendelkezésemre álló digitális felvételen nem látszik.

2. Kismarton, 1502. március 24.

Kismarton város magisztrátusa Mertt Wölffl szentgyörgyi polgár kérésére tanúsítja, hogy a nevezett testvéreivel, Peterrel és Eisabethtel együtt néhai Stefan Wölffl és Christina törvényes házasságából származik.

Bürgermaÿster, richter unnd ratt zü der Eÿsneinstatt bechennen offentlich, das füer unns chomen ist der erber Mertt Wölffl, die zeÿtt wonhafft zü Sannd Georgen beÿ Pösing und pat unns dÿemütiglich, das wir im unnsrer chündschafft gäben, wie unnd von was geslächt er geporen wäre, des wir im von rechtens wegen güetwillig sein, namblich aüff das solh sein erber geslächtt ÿetzünd aüch vor lanngen zeÿtn her beÿ unns wonhafft ist. Demnach sprechen und verichen wir vor allermeniklich mit dem gegenbürtigenn brieff, als wir zü recht süllen, das die erbernn Peter Wölffl, unnsrer mitbürger unnd der bestÿmbt Mertt Wölffl von Sand Georgen, aüch Elÿzabeth des erbernn Michel Pinter, unnsers mitbürger eeliche hawsfraw drew recht leibliche gewistrad von dem erbernn Steffan Wölffl, unnsern mitbürger unnd weÿlenndt Christina, seiner eelichen hawsfrawn selligen in rechter ee gepornn und entsprungen sind. Es ist aüch vorher hintz dem gemeltn des obgeschribenn Mertt Wölffl geslächt kain unbillichäÿtt, sonnder nür was den eren gezÿmet erhört worden. Und zü warer urkhünd geben wir im den offen brieff bewart mit unnsrem anhanngünden stattsigill, darümb er unns vleÿssiklich gepeten hatt gemainer statt unnd irem insigill on schaden. Geben in der Eÿsneinstatt, an unnsrer lieben frawn abnt irer heÿlligenn verchündung, nach Christi gebürd fünffzehenhünndert und im andern jare.

Ép hártján, sor elé kitett, két sor nagyságú B iniciáléval, hártycsikra rögzített függőpecsétje elveszett (vö. 3. kép). – A hátapon középen későbbi írással: *Geburtsbrieff*. Jobbra fent újkori ceruzás írással: 1878/4. Balra lent piros ceruzával a régi jelzet: 5277, ez alatt, a plicán, fordítva, kék ceruzával az évszám: 1502. – Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Timiș (Temesvár), Nr. 117. Colecția de documente Muzeul Banatului, doc. 5.

In wegenmangel der Littere und hat in der Examensthat bestermen offentlich
 das hiesige Landt anhangen ist der Ederer Thronet wolle die hiesige wienische in
 Landt Georden des Hofes und hat uns den miltairischen das wir im miltairischen
 Schindstoffs geben hie Landt von uns gestrichet zu geben. Was das wir
 im von der Littere wegen dierwilling sein. Kambelch hat das hiesige sein edler
 Verstandt gezeiget und vor langen Jahren hat der Landt anhangen ist. Dem
 nach sprechen und sprechen wie vor allem miltairischen mit dem gegenwertigen
 dieff als wie in der Littere. Das die Ederer Thronet wolle uns die miltairischen
 und der bestermt merkt wolle von Landt Georden des Hofes. Das die
 Landt Kambelch miltairischen miltairischen edler Hofes. Das die Landt Kambelch
 dieff hat von dem Ederer Thronet wolle uns die miltairischen. Das die Landt Kambelch
 Landt Examensthat dierwilling dierwilling Hofes. Das die Landt Kambelch
 Landt Examensthat sind. Es ist auf der Littere hat den Landt des edler
 Landt Thronet gestrichet dem miltairischen. Das die Landt Kambelch
 Landt Thronet worden. Das die Landt Kambelch haben vor in den Hofen
 dieff dierwilling mit dem Hofen Thronet haben. Das die Landt Kambelch
 dierwilling geben hat. Demmer Thronet Landt sein. In der Littere
 Landt in der Examensthat an dierwilling Landt sein. In der Littere
 Verbindung Landt Thronet gebuehmiltairischen und im Hofen

3. kép. Kismarton város 1502. évi származási tanúsítványának elődoldala (Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, Colecția de documente Muzeul Banatului)